

בבא קמא סז

עניין: תשלומי ד' וה' אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד

תורה תמימה שמות כא, לו

לעבודתו ולתועלתו הוא הבקר והצאן [ועיין ב"ק נ"ד ב'], ולכן אם נגנבו ממנו נפסד בהרבה מגניבת דבר זולתם, וגם מסכנין חייו, כמבואר, ולכן כל זמן שלא טבחם ומכרם הגנב הרי עכ"פ הוא משיבם לבעליהם ולא נפסד מאומה זולת צער זמני, ולכן משלם רק קרן, וכפל לקנס, משא"כ אם טבחם ומכרם הרי הפסיד להבעלים הפסד מוחלט הנוגע לחייו, ולכן דין הוא שישלם לו הגנב קנס גדול ורב, ושערה התורה חמשה תחת השור וארבע תחת השה, ודו"ק.

רמח"ל שרשי המצוות כלל נ'

ותשלומי ד' וה' הוא לענין פרטי שמתעורר בזה, מפני מה שנתקלקל במכירתו של יוסף, וצריך שתדע ששם נכללו ב' קלקולים, א' בבחי' יוסף עצמו, וא' בבחי' מב"י שיוצא ממנו, ויש לכל א' מן הענינים האלה תולדות מיוחדות, ולכל צריך תיקון. והנה יוסף הוא עצמו השור ומב"י הוא השה, והוא סוד כשה לטבח יובל (ישעיה נג, ז). וצריך לתקן נגד הקלקול, ושל יוסף נתקן בסוד הה' שהיא עצמה ה' דיהוסף (תהלים פא, ו), והיא גם כן סוד הה' סלעים דפדיון בכור. וכנגד השה ד', והוא בסוד מב"י שהוא בסוד הד' של המלכות, כי משיח בן דוד בסוד הה', והיינו רחל ולאה כידוע. ועוד יש בענינים

מצודת דוד לרדב"ז מצוה תסב

החולק עם הגנב לעצמו ולנחלתו. וטעם ה' בקר ישלם תחת השור, וד' צאן תחת השה, על דרך הסוד כי הגונב שור הגביר כח מדת השמאל לכן צריך כפרה גדולה, וה' בקר מתקן עון השור בסוד פרה אדומה. וארו"ל⁴⁰¹ תבא פרה לקנח צואת בנה כאשר כתבתי במקומו⁴⁰². וכבר ידעת כי מדת הפחד היא חמישית לאצילות מלמעלה למטה, ועל כן היה ה' בקר תחת השור. משא"כ בצאן שהוא נמשך מכת חסד עליון ולכן ד' צאן תחת השה, והמדה היא רביעית לאצילות, והבן כל זה. וראיתי מי שכתב

ולא נתבאר בכלל טעם הדבר שלא נתחייבו בד' וה' רק שור ושה בלבד ולא גם שארי בעלי חיים, ובמכילתא איתא בטעם הדבר משום דשור ושה קרבין לגבי מזבח, אך עדיין צריך באור מאי שייכות יחס זה לתשלומי ד' וה', ובמה זכה בעל הגנבה לזכות בתשלומי ד' וה' עבור זכות זה, וגם אינו מבואר דהא גם תורים ובני יונה קרבין לגבי מזבח. ויותר מזה קשה מ"ש בגמ' ב"ק ס"ח ב' תניא מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם ד' וה' א"ר עקיבא מפני שנשתרש בחטא, ורבא אמר מפני ששנה בחטא, ור"ל ששנה בחטאו ונשתרש בו ושוב אינו יכול להפרד ממנו [ועוד יתבאר מזה בסמוך אות ש"א]. אמנם, לפי"ז קשה טובא, כי לפי טעמים אלו מאי שנא שור ושה הלא גם בכל הגנבות אם מכרן או עשה מעשה הקרובה לענין טביחה יתחייב בד' וה'.

והנה במורה נבוכים חלק ג' פמ"א כתב בטעם הדבר מחיוב ד' וה' בשור ושה מפני שהם קלים לגנוב, מפני שכלל מין הבקר והצאן רועים ביערים רחוקים ממקומות הישוב ואם לא יענש הגנב [בעושה מעשה להסתיר מעשהו ע"י טביחה או מכירה] עונש גדול, יהיה רגיל לגנוב, יעו"ש.

וגם אפשר לתת טעם בזה ע"פ מ"ש במכילתא ס"פ בשלח בפסוק להמית אותי ואת מקני בצמא, השור בהמתם לגופם לומר לך שבהמתו של אדם היא חייו, אדם הולך בדרך ואין בהמתו עמו מסתכן הוא, ע"כ. ובס' רביד הזהב שם כתב דמכאן יש סמוכים למש"כ המג"א בס"י רמ"ח דאם חושש אדם שיקחו לסטים בהמתו ולא יהיה לו במה להחיות עצמו הוי כפקוח נפש שדוחה את השבת, יעו"ש. וידוע שמיז הבהמה שהאדם מגדלו בביתו